

თავი 11. რეგიონული ინტეგრაცია და ბიზნესის კონკურენტუნარიანობა

11.1 რეგიონული ინტეგრაციიდან მაქსიმალური სარგებლის მიღების მიქანიზმი

თანამედროვე პირობებში რეგიონული ინტეგრაციის პროცესის აქტივიზაცია განპირობებულია მთელი რიგი ფაქტორებით. ზოგიერთი მათგანი ფორმულირებულია მიზნების სახით. იმ მიზნებს შორის, რომლებიც ღიად ან სავარაუდოდ არიან ფორმულირებულნი, შემდეგია:

1. მთავრობების მისწრაფება, რათა თავიანთი თავი წარმოაჩინონ შედარებით მიმზიდველი პოლიტიკის, დემოკრატიული ცვლილებების სახით და ამის შესახებ ინფორმაცია მიაწოდონ სამამულო და უცხოელ ინვესტორებს.

2. მნიშვნელოვანი ბაზრების შედარებით საიმედო ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფისაკენ მისწრაფება.

3. გლობალიზაციის ზემოქმედება, რომელიც კომპანიებს და ქვეყნებს აიძულებს აამაღლონ ეკონომიკური ეფექტიანობა უფრო მსხვილ ბაზრებზე გასვლის გზით, გააძლიერონ კონკურენციული ბრძოლა და ხელმისაწვდომი გახადონ საზღვარგარეთული ტექნოლოგიები და ინვესტიციები.

4. მთავრობების სუვერენიტეტის შენარჩუნებისაკენ მისწრაფება ეკონომიკის მართვის სფეროში სხვა ქვეყნებთან გაერთიანების გზით, რადგან ეროვნული სახელმწიფოების უმეტესობას არ შეუძლიათ მარტოდ მოქმედება თავიანთი შეზღუდული სიდიდეების გამო.

5. კონკურენტულ სფეროებში უფრო ღრმა და სწრაფი ღონისძიებების განხორციელებისათვის, მრავალმხრივი თანამშრომლობის სისტემისათვის ბიძგის მიცემისაკენ მისწრაფება.

6. მეზობელი სახელმწიფოებისათვის დახმარებისაკენ მისწრაფება, რათა მათ მიაღწიონ სტაბილურობას და აყვავებას როგორც ალტრუისტული მოტივებით, ისე იმისათვის, რომ თავი დააღწიონ სოციალური მღელვარებისა და მოსახლეობის მიგრაციის გავრცელებას.

რატომ სარგებლობს რეგიონული ინტეგრაცია ასეთი პოპულარობით, რომელიც წარმოადგენს არადისკრიმინაციული თავისუფალი ვაჭრობის მკრთალ ასლს? მთავრობებმა შეიძლება უპირატესობა მიანიჭონ რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირებს და არა ვაჭრობის ცალმხრივ ლიბერალიზაციას რიგი მიზეზების გამო. მათთვის უფრო მარტივია საბაზრო ხელისუფლების გამოყენება აუტსაიდუ-

რების წინააღმდეგ, სავაჭრო პოლიტიკის კორდინაციის უზრუნველყოფის
ბით შესაძლოა, ისინი უფრო ხელშეწყობენ პარტნიორების პარტნიორების
ხელმისაწვდომობის უპირატესობებს და მიახლოებენ, რაც მათ უფრო
ჩქარა მიაღწევენ, თუ ურთიერთობის პრინციპს გახდას პარტნიორები
ბაზრებთან მისაწვდომობის პირობად. მათ შეიძლება უპირატესობა
მიანიჭონ პარტნიორების ბაზრებთან პრეფერენციულ (პარტნიორების
ციულის საწინააღმდეგოდ) მისაწვდომობას. გარდა ამისა, მათ შეიძლება
ღება რეგიონული ბაზარი სჭირდებათ, როგორც პროტექციონისტული
ლი საფუძველი სამამულო მრეწველობის განვითარებისათვის. ჩვენი
ახრით, არი უკანასკნელი მისაზრება არადაამაჯერებლად უზრუნველყოფს

ცხადია, რომ შედავათები რეგიონული ინტეგრაციის პროცესში
მონაწილეობისათვის მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული პარტნიორების
რების წარმატებულ შერჩევაზე. ამ თვალსაზრისით, არსებული
საზრება „ბუნებრივ „სავაჭრო პარტნიორზე გამოუსადეგარია. მრეწველობითი
დისკრეციის ან კონვერგენციის წარმოშობა, ჩრდილოეთი - ჩრდილოეთი
უთი - ჩრდილოეთი „ ან „სამხრეთი - სამხრეთი“ ტიპის მიხედვით,
რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის შექმნის შედეგად, დამოკიდებულია
დებულია საფუძველად აღებულ მოდელზე და საწყის პოლიტიკურ პოზიციაზე.
არსებობს მთელი რიგი მიზეზები, რომლებიც განაპირობებენ მეზობელ ქვეყნებს შორის
სავაჭრო ბლოკების წარმოშობის აშკარა ტენდენციას, კერძოდ, სავაჭრო ხარჯების შემცირების სურვილი,
სასაზღვრო ფორმალობების შერბილების ან შეცვლის დახმარებით,
რათა გაამარტივდეს საგადასახადო შემოსულობათა აკრეფა.

განვითარებადი ქვეყნებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს „ჩრდილოეთ-სამხრეთი“ და არა „სამხრეთი-სამხრეთი“ ტიპის რეგიონული
ინტეგრაციული კავშირის შექმნას. თუ რომელიმე განვითარებადი ქვეყანა
მიზნად ისახავს რეგიონული ინტეგრაციის კურსის გატარებას, მისთვის
თითქმის ყოველთვის უკეთესი იქნება ხელშეკრულების დადება დიდ და
მდიდარ ქვეყანასთან, ვიდრე პატარასთან და ღარიბთან. რაც შეეხება
ვაჭრობას, დიდი და მდიდარი ქვეყანა ალბათ საქონლის უფრო
ეფექტიანი მიმწოდებელი და სტიმული იქნება ადგილობრივი მწარმოებლებისათვის
კონკურენციული ბრძოლის გასააქტიურებლად. ეს რეკომენდაცია არ არის
აბსოლუტური: „ჩრდილოეთი-სამხრეთი“ ტიპის რეგიონულმა ინტეგრაციულმა
კავშირმა რომ სტაბილური სარგებელი მოიტანოს, საჭიროა მთელი რიგი
პირობების დაცვა. ამასთან, „ჩრდილოეთ-სამხრეთის“ ვარიანტი ხელმისაწვდომი
როდია ყველა განვითარებადი ქვეყნისათვის.

ბევრი ქვეყანა რამდენიმე რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის
წევრია. თუ ეს ხელშეკრულებები თავსებადია, მრავალმხრივი წევრობა
შეიძლება იყოს უაღრესად სასარგებლო იმ პირობით, რომ რეგიონული
ინტეგრაციული კავშირის შექმნა თავისთავად სასურ-

Handwritten notes in the right margin.

ველია. თუმცა აქ თავისი საშიშროებებიც არსებობს. მაგალითად, რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის წევრებს შორის შეიძლება წარმოიშვას წინააღმდეგობა პოლიტიკაში მესამე ქვეყნებთან მიმართებით; მათ შეიძლება გამოიყენონ სხვადასხვა წესები, რომლებიც არეულობას ქმნიან სხვადასხვა წყაროებიდან მიღებულ ერთი და იგივე საქონლის იმპორტს, ან სხვადასხვა ტექნიკური მოთხოვნები - ყველაფერი ეს იწვევს გართულებას, ხარჯების ზრდას და ვაჭრობის არამდგრადობას. რისკთანაა დაკავშირებული ასევე ორგანიზებულ შეთანხმებებში მონაწილეობა, სადაც ერთი ქვეყანა აწარმოებს თავისუფალ ვაჭრობას მრავალ ქვეყანასთან, რომელთა შორისაც თავისუფალი ვაჭრობა არ არსებობს. ამ შემთხვევაში ქვეყანა „ღერძი“ მნიშვნელოვან უპირატესობებს იღებს და მან შეიძლება ამოქაჩოს სარგებელი იმ ქვეყნების ფირმებიდან და ინვესტიციებიდან, რომლებიც პერიფერიის როლს ასრულებენ.

მნიშვნელოვანი განსხვავება არსებობს თავისუფალი ვაჭრობის ზონებსა და საბაჟო კავშირებს შორის. ამ უკანასკნელთა თავისებურება, საშინაო თავისუფალ ვაჭრობასთან ერთად, რომელიც დამახასიათებელია ყველა თავისუფალი ვაჭრობის ზონისათვის, საერთო საგარეო ტარიფია, ან, მკაცრად თუ ვიტყვით, ერთიანი სავაჭრო პოლიტიკა მესამე ქვეყნების მიმართ. თავისუფალი ვაჭრობის ზონის შექმნა მარტივია. ინსტიტუციონალურად იგი არ გამოირჩევა განსაკუთრებული სირთულით, მაშინ როცა საბაჟო კავშირში გაერთიანებისათვის აუცილებელია საერთო საგარეო ტარიფის განხილვა და მიღება, შემდეგ კი სავაჭრო პოლიტიკაში ყველა მომდევნო ცვლილების კოორდინაცია. თავისუფალი ვაჭრობის ზონაში ხშირად არსებობს საშიშროება, როცა საქონელი ქვეყანაში შემოდის ყველაზე დაბალი საბაჟო ტარიფებით, შემდეგ კი განბაჟების გარეშე იგზავნება სხვა წევრ ქვეყნებში. თუ არ გავითვალისწინებთ დამატებით სატრანსპორტო ხარჯებს, ასეთი სქემა ეკონომიკურად ეფექტიანია, რადგან მცირდება მოქმედი (ფაქტიური) ტარიფი, მაგრამ ამასთან ერთად ირღვევა თავად თავისუფალი სავაჭრო ზონის წევრი ქვეყნების სატარიფო სისტემა. მთავრობები ცდილობენ ამის არდაშვებას და შემოაქვთ საქონელთა წარმოშობის წესები, რომლებიც განბაჟებისაგან ათავისუფლებს მხოლოდ ადგილობრივი წარმოების საქონელს. ასეთ წესებს პროტექციონისტური ხასიათი აქვს და შეუძლია მნიშვნელოვნად შეამციროს თავისუფალი სავაჭრო ზონების ფასულობა. საბაჟო კავშირები ასეთ პრობლემებს არ ეჯახებიან და მათ შეუძლიათ უზრუნველყონ უფრო მჭიდრო ინტეგრაცია. დაბოლოს, თავისუფალი სავაჭრო ზონები უფრო ლიბერალურ პოლიტიკას ატარებენ მესამე ქვეყნების მიმართ, ვიდრე საბაჟო კავშირები. მათ აქვთ უფრო მცირე საბაზრო ძალა, რადგან წევრ ქვეყნებს შეუძლიათ ერ-

თმანეთთან კონკურირება ტარიფების შემცირებით, რითაც ზრდიან თავიანთ წილს იმპორტში და ტარიფებიდან შემოსულობებს რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის ფარგლებში.

ტარიფების სიდიდეზე გავლენას ახდენს ლობირება; გასაგებია, რომ მისგან შეიძლება დაზარალდნენ როგორც თავისუფალი ვაჭრობის ზონები, ისე საბაჟო კავშირები. ორივე შემთხვევაში იგულისხმება, რომ საშინაო თავისუფალი ვაჭრობის წესების სისტემიდან გამონაკლისი, რომელიც მიღებულია მოლაპარაკებების შედეგად რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის ფორმირებისას, ალბათ გამოიწვევს ვაჭრობის ხარისხის დაცემას და როგორც შედეგი, პოტენციური სარგებლის შემცირებას. საბაჟო კავშირების შემთხვევაში შეთანხმებები ხელს შეუწყობს პირობების ცვლილებას მომავალი ლობირებისათვის, თუმცა წინასწარ არ შეიძლება იმის თქმა, მოხდება თუ არა ძერა, პროტექციონიზმის გაძლიერების ან შემცირების მიმართულებით.

თუ ქვეყნები ტარიფებს შემოსავლების წყაროდ იყენებენ, მაშინ მცირე განვითარებადი ქვეყნებისათვის შეიძლება მომგებიანი აღმოჩნდეს საერთო ბაზარში გაერთიანება და კონკურენციის ზრდისა და მასშტაბის ეფექტიდან სარგებლის ნახვა, მესამე ქვეყნებთან ვაჭრობის ტარიფებიდან შემოსულობების ერთდროული ზრდით. განხილვას საჭიროებს შემოსავლებთან დაკავშირებული სხვა რთული საკითხებიც, მაგალითად: რითი შეიძლება შევცვალოთ ის შემოსავლები, რომლებიც დაიკარგა ბლოკის პარტნიორ ქვეყნებს შორის ვაჭრობაზე ტარიფების შეცვლისას და როგორ შეიძლება თავიდან ავიცილოთ ოპტიმალურ დონეზე დაბლა გადასახადების შემცირება ბლოკის წევრებს შორის ფისკალური კონკურენციის შედეგად.

11.2 რეგიონული ინტეგრაცია და ინვესტიციები

ინვესტიციური აქტიურობის სტიმულირება წარმოადგენს მრავალი რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის ერთ-ერთ მთავარ ამოცანას. ასეთი პოზიციის ლოგიკა შემდეგში მდგომარეობს: უფრო ფართო ბაზრებმა, კონკურენციის გაძლიერებამ და პოლიტიკისადმი ნდობის ამაღლებამ, უნდა მოახდინოს ინვესტიციების სტიმულირება და ამით გაზარდოს შემოსავლები. ეს არგუმენტაცია აქტუალურია ყველა კაპიტალური დაბანდებისთვის, მაგრამ შედარებით თვალსაჩინო დადატურებას იგი პოულობს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სახით.

პირველი რეგიონული ინტეგრაციული კავშირები ჩამოყალიბდა აქტივიზმისა და ინტერვენციონიზმის პრინციპებზე, რომელმაც რეგიონული ინტეგრაცია გადააქცია იმპორტის შიდა წარმოებით ჩა-

ხელშეწყობას რეგიონულ დონეზე. ასეთი პოლიტიკა თითქმის მთლიანად ჩაფარდა და გამოიდევნა გაცილებით ფართო საბაზრო-ორი-პოლიტიკული მიდგომით, რომლის დროსაც აქცენტი კეთდება ისეთ პოლიტიკაზე, რომელიც იძლევა სამართლიანი საინვესტიციო რეგიონის გარანტიას. ეს გარანტიები ხშირად რეალიზდება ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების ან რეგიონული ინტეგრაციული ხელშეკრულების სპეციალური განაყოფების ფარგლებში. ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები, როგორც წესი, ხელს უწყობს ინვესტიციების მოზიდვას, კრძალავს რა გარკვეულ ეკონომიკურ დონის ქვეყნებს, მაგრამ არ მოითხოვს ინვესტიციების აქტიური წახალისების პოლიტიკის გატარებას. მიუხედავად ამისა, მათ მნიშვნელოვანი როლი შეუძლიათ შეასრულონ ინვესტიციების ნაკადების ზრდაში.

გაცილებით უფრო პოზიტიურად გამოიყურება მტკიცება იმის შესახებ, რომ რეგიონული ინტეგრაციული კავშირი ხელს უწყობს მთლიანად მთავრობის პოლიტიკისადმი ნდობის ამაღლებას და, როგორც შედეგი, იწვევს ინვესტიციების საერთო მოცულობის გაზრდას, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ „სამხრეთ-სამხრეთი“ ტიპის რეგიონული ინტეგრაციული კავშირი უფრო შეძლებს ამის გაკეთებას; პირიქით, მას შეუძლია ხელი შეუშალოს ინვესტიციების მოზიდვას, თუ განმტკიცებული არ იქნება შესაბამე ქვეყნებთან ვაჭრობის ლიბერალიზაციით. მეორეს მხრივ, „ჩრდილოეთი-სამხრეთი“ ტიპის რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირს შეუძლია აამაღლოს სამხრეთი ქვეყნისადმი ნდობის ხარისხი, მაგრამ ჩვეულებრივ ეს იმ შემთხვევაში ხდება, თუ რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირს მართლაც შეუძლია ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლება და თუ ჩრდილოელი პარტნიორი მზადაა უზრუნველყოს ინვესტიციების წახალისებისადმი მიმართული „საკლუბო წესების“ დაცვის უზრუნველყოფა. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით სავარაუდოა, თუ განვითარებადი ქვეყნის პოლიტიკური კურსი, რომლის საფუძველზეც მას უნდა საკუთარი თავისადმი ნდობის მიღწევა, კონკრეტიზებულია ხელშეკრულებაში და თუ ჩრდილოელ პარტნიორს არაქვს საკუთარი ინტერესი სამხრეთ პარტნიორის წარმატებაში: მაგალითად, იგი დაინტერესებულია მოსახლეობის მიგრაციით წარმოშობილი დაძაბულობის შესუსტებაში. ჩვეულებრივ ეს ინტერესი მით უფრო ძლიერადაა გამოხატული, რაც უფრო ახლოს იმყოფებიან ერთმანეთთან გეოგრაფიულად ჩრდილოელი და სამხრეთელი პარტნიორები.

რიგ უახლეს გამოკვლევებში ამტკიცებენ, რომ კაპიტალის (მათ შორის ინვესტირების) შემოსავლიანობა შეიძლებოდა მნიშვნელოვნად გაზრდილიყო რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის ყველა წევრ ქვეყანაში, კაპიტალურ დაბანდებათა მასისაგან დამოუ

კიდებლად. მაგალითად, თუ საგარეო ვაჭრობის საქონელი უფრო
კაპიტალტევადია, ვიდრე არა საგარეო სავაჭრო, მაშინ ეკონომიკის
გახსნილობა ასტიმულირებს კაპიტალზე მოთხოვნას. ეკონომიკის
მოწყობილობაზე ტარიფებისა და სავაჭრო დანახარჯების შემცირე-
ბას შეეძლო შეემცირებინა საინვესტიციო საქონლის შემცირე-
ეფექტიანი ფინანსური სექტორის შექმნა კი შეამცირებდა სესხებზე
ხარჯებს. სამწუხაროდ, რეგიონული ინტეგრაციული კავშირების ინ-
ვესტიციებზე გავლენის შესახებ ემპირიული გამოკვლევები ინ-
სად ცოტაა; სავაჭრო ბლოკების უმეტესობა არცთუ ისე დიდი ხნის
წინ არის შექმნილი, ამიტომ სათანადო მონაცემები უბრალოდ არ
არსებობს. ზოგიერთ არსებულ მონაცემზე დაყრდნობით შეიძლება
ვივარაუდოთ, რომ რეგიონული ინტეგრაციული კავშირები ინვესტი-
ციებზე ზომიერ დადებით გავლენას ახდენს, თუმცა არ არსებობს
იმის არავითარი მტკიცებულება, რომ ეს ეფექტი გარდაიქმნება ეკო-
ნომიკურ ზრდაში. შესაძლოა, ეს იმით აიხსნება, რომ დამატებითი ინ-
ვესტიციები მოიზიდება ეკონომიკის არაეფექტიან სექტორებში, რომ-
ლებიც იგებენ რეგიონული ინტეგრაციული კავშირების მიერ დად-
გენილი მკაცრი საგარეო სავაჭრო შეზღუდვების შედეგად. უფრო
საიმედო მონაცემები მეტყველებს იმის შესახებ, რომ რეგიონული ინ-
ტეგრაციული კავშირები ასტიმულირებენ პირდაპირი უცხოური ინ-
ვესტიციების მოზიდვას, განსაკუთრებით არამონაწილე ქვეყნიდან.

ინვესტიციების მოზიდვის რეალური გასაღები – ამა თუ იმ რე-
გიონის პოლიტიკური კლიმატის თავისებურებებშია, კერძოდ, ჯანსაღ
მაკროეკონომიკურ პოლიტიკაში, საკუთრების მკაფიოდ ჩამოყალიბე-
ბულ უფლებებში და ეფექტიანად ფუნქციონირებად ფინანსურ და
საბანკო სექტორებში. რეგიონულმა ინტეგრაციამ შეიძლება ხელი
შეუწყოს ინვესტიციების მოცულობის ზრდას, თუ იგი არსებითად
ამაღლებს პოლიტიკისადმი ნდობას და აფართოებს ბაზრებს, მაგრამ
ეს პროცესი შეთანწყობილ უნდა იქნეს ადეკვატურ ზოგადპოლიტი-
კურ კურსთან.

113 ეკონომიკური ზრდა და წარმოების განლაგება

ეგრეთ წოდებული ენდოგენური ზრდის თანამედროვე თეორია,
განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ცოდნის როლს მწარმოებ-
ლობისა და ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებაში. ცოდნა შე-
იძლება წარმატებით გადავიდეს ერთი ქვეყნიდან მეორეში, საერთა-
შორისო კავშირების არსებისა და ვაჭრობის მეშვეობით. მდიდარი
ქვეყნები ფლობენ ცოდნის მნიშვნელოვან მოცულობას და, შესაბამი-
სად, მათ შეუძლიათ ღარიბ პარტნიორებთან შედარებით, უზრუნველ-
ყონ ახალ ტექნოლოგიებზე გაცილებით ფართო ხელმისაწვდომობა.

ამიტომ ის რეგიონული ინტეგრაციული კავშირები, რომლებიც მხოლოდ ცვლიან იმპორტის მდიდარ წყაროებს ღარიბი წყაროებით, სავარაუდოდ, უარყოფით ეფექტს მოახდენენ წვერი ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების ტემპებზე. ის გავლენა, რომელიც რეგიონულმა ინტეგრაციულმა კავშირმა შეიძლება მოახდინოს წვერი ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების ტემპებზე, ინსტიტუციური რეფორმის მხარდაჭერით, ასევე შეიძლება უფრო მნიშვნელოვანი აღმოჩნდეს იმ შემთხვევაში, თუ განვითარებადი ქვეყნები გაერთიანდებიან მდიდარ და არა ღარიბ პარტნიორებთან. ცხადია, განვითარებად ქვეყნებს შეუძლიათ გაამარტივონ ინფორმაციაზე და ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობა, ვაჭრობის ცალმხრივი ლიბერალიზაციის დახმარებით, რომლის დროსაც არ არსებობს დისკრიმინაცია მდიდარი ქვეყნების მხრივ; გარდა ამისა, ბევრი ინსტიტუციური რეფორმა შეიძლება განხორციელდეს, სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების რეგულირების მრავალმხრივი სისტემის ფარგლებში.

რეგიონული ინტეგრაციული კავშირების შექმნასა და ეკონომიკის ზრდას შორის დამოკიდებულების დამადასტურებელი მონაცემები, მეთოდოლოგიური ხასიათის გარკვეულ ეჭვებს იწვევს, მაგრამ მთლიანობაში ერთმანეთს არ ეწინააღმდეგება. არსებობს ბევრი მაგალითი იმისა, რომ „ჩრდილოეთ-სამხრეთის“ ტიპის რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირებს შეუძლიათ მოახდინონ სამხრეთელი პარტნიორის ეკონომიკური ზრდის სტიმულირება. საკმაოდ მცირე მაგალითები არსებობს იმის შესახებ, რომ რეგიონული ინტეგრაციული კავშირი განვითარებულ ქვეყნებს შორის ხელს უწყობს ეკონომიკის განვითარებას. საერთოდ კი არ არსებობს იმის მაგალითები, რომ ეს შეიძლება მოხდეს განვითარებად ქვეყნებს შორის რეგიონული ინტეგრაციული კავშირების შექმნით. მექსიკის, პოლონეთისა და პორტუგალიის ეკონომიკური განვითარების უახლოესი მაჩვენებლების ზერელე გადახედვა და თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ჩრდილოეთ ამერიკული შეთანხმების საქმიანობის ფორმალური ანალიზი საუშუალოდ გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ ჩრდილოეთისა და სამხრეთის ქვეყნებს შორის სერიოზული ინტეგრაცია ხელს უწყობს სამხრეთელი პარტნიორების ეკონომიკის ზრდას, რაც ადასტურებს ჩვენს შეხედულებას განვითარებადი ქვეყნებისათვის შესაძლო პარტნიორობის ორი ტიპის შედარებითი უპირატესობების შესახებ. ყველაზე მთავარია იმის გარკვევა, რომ სამხრეთელი პარტნიორის პოლიტიკური კლიმატი მთავარ როლს ასრულებს გრძელვადიან პერიოდში უპირატესობების მიღების შესაძლებლობაში. მაგალითად, პორტუგალიაში ევროკავშირში გაერთიანების შემდეგ ჩატარდა რეფორმები და იგი მოგებულნი დარჩა; საბერძნეთმა კი არ ჩაატარა რეფორმები

და ვერავითარი სარგებელი ვერ ხანა ევროკავშირში მონაწილეობით.

„ჩრდილოეთ-სამხრეთი“ ტიპის რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის უპირატესობა „სამხრეთ-სამხრეთი“ ტიპის კავშირის რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირთან შედარებით, აგრეთვე გამომდინარეობს აგლომერაციის პრობლემის გადაწყვეტიდან. მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომისტებისათვის დიდი ხანია ცნობილია წარმოუბების გარკვეულ ადგილებში თავმოყრის ტენდენციის შესახებ, მათ მხოლოდ ცოტა ხნის წინათ ისწავლეს ამ ფენომენის მოდელირება და, ამრიგად, ზუსტად განსაზღვრა, თუ პირობების რა შეთანწყობაა საჭირო კლასტერის შესაქმნელად. ამ თეორიის წარმოშობას წინ უსწრებდა, ევროკავშირის გაფართოებისა და გაღრმავების შესაძლო შედეგების გაგების ცდები, ამიტომ იგი პირდაპირ მიესადაგება რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირს. თეორია ჯერ კიდევ ძალიან ახალგაზრდაა; მისი მოდელები ჯერ ვერ ახდენენ საკმარის რეალისტურ შთაბეჭდილებას და დღემდე არ არის დადასტურებული ემპირიული მონაცემების საკმარისი რაოდენობით. ამრიგად, ეს მოდელები შეიძლება უფრო ჰიპოთეზებად ჩავთვალოთ, ვიდრე პროგნოზებად. მიუხედავად ამისა, მათი მეშვეობით შესაძლებელია ზოგიერთი ხარისხობრივი ფაქტორების ახსნა, განიხილება პოლიტიკის შემქმნელებისათვის იმდენად საჭირო საკითხები, რომ განვითარებადი ქვეყნებისათვის მათგან გამომდინარე დასკვნები უაღრესად მნიშვნელოვანია.

სავსებით დასაშვებია, რომ რეგიონული ინტეგრაციული კავშირების შექმნა წარმოების აგლომერაციისათვის სტიმულია. ჩვეულებრივ ისინი კლასტერების შექმნას უწყობენ ხელს ბაზრის გაფართოებისა და ფირმებს შორის კავშირების უფრო ეფექტიანი გამოყენების მეშვეობით. რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირებს შეუძლიათ წარმოების მოზიდვა წევრ ქვეყნებში არამონაწილე ქვეყნების ხარჯზე (ამასთან, თუ რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის მასშტაბები უმნიშვნელოა, ეფექტიც მცირე იქნება). რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის შექმნა ხშირად იწვევს წარმოების ერთი წევრი ქვეყნიდან მეორე წევრ ქვეყანაში გადაადგილებას. ღარიბი ქვეყნების მიერ რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის შექმნის შემთხვევაში, ეს დიდი ალბათობით გააძლიერებს მათ შორის უთანაბრობას, რადგან რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის მფარველობაში მყოფი ფირმებისათვის მოსახერხებელია უფრო მდიდარ ქვეყნებში კონცენტრირება და თავიანთი პროდუქციის სხვა პარტნიორ ქვეყნებში გაყიდვა. რეგიონული ინტეგრაციული კავშირების შედეგები უფრო მდიდარი ქვეყნების მონაწილეობით შედარებით ნაკლებადაა გამოხატული. შესაძლოა, შედარებით ღარიბ წევრ ქვეყნებში, რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირთან მიერთების შედეგი გახდეს მრეწველობის განვი-

თარება. აგლომერაციის ეფექტის გათვალისწინებით, უფრო მდიდარ მუშობლებთან ინტეგრაცია („ჩრდილოეთ-სამხრეთის“ ტიპის რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირში) შედარებით უფრო ხელსაყრელია განვითარებადი ქვეყნებისათვის, ვიდრე „სამხრეთ-სამხრეთი“ ტიპის ინტეგრაცია.

11.4 საშინაო ეკონომიკური პოლიტიკის ინტეგრაცია

სავაჭრო ბარიერების აღმოფხვრის შემდეგ, პოლიტიკის შემქმნელებმა გააცნობიერეს საშინაო ნორმატიული - სამართლებრივი ბაზის მნიშვნელობა ეკონომიკური ინტეგრაციისათვის. საშინაო ეკონომიკური პოლიტიკის სფეროში თანამშრომლობას შეუძლია მნიშვნელოვნად გაზარდოს სარგებელი სავაჭრო ბლოკის ფორმირებიდან. მისი დახმარებით შეიძლება აღმოიფხვრას ბარიერები, რომლებიც ზღუდავენ ეროვნულ ბაზრებს ანალოგიური საქონლისა და მომსახურებისაგან, ამოქაჩოს გაცილებით მეტი ეკონომიკური სარგებელი, წმინდა სავაჭრო შეთანხმებებისგან მიღებულ სარგებელთან შედარებით. პოლიტიკური ინტეგრაცია - სამთავრობათაშორისო თანამშრომლობა საშინაო ეკონომიკური პოლიტიკის დამუშავებასა და განხორციელებაში, გადასახადების, უსაფრთხოების ნორმებისა და წესების, შრომის ჰიგიენის, გარემოს დაცვის, სტანდარტების და ა.შ. სფეროებში, ოპერაციული ხარჯების შემცირებისა და ბაზარზე ახალი მომწოდებლების დაშვების გზით. საშინაო პოლიტიკაში თანამშრომლობას შეუძლია დახმარება გაუწიოს საბაზრო მექანიზმის ნაკლოვანებების აღმოფხვრაში და გარანტია იყოს იმისა, რომ სავაჭრო შეზღუდვები არ იქნება თავს მოხვეული ოფიციალური კურსის გარეშე. თუმცა, ევროკავშირისგან განსხვავებით, რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირებს, როგორც წესი, მიზნად აქვთ მხოლოდ „ზედაპირული“ პოლიტიკური ინტეგრაცია. მათი ამოცანაა არა ეკონომიკური კავშირი (რომელიც მოითხოვს ინსტიტუციონალური სტრუქტურის შექმნას და რომელსაც ჩვენ აღვნიშნავთ ტერმინით „ღრმა ინტეგრაცია“), არამედ კონკურენციის ზრდა ეკონომიკაში პოლიტიკური ჩარევის გამორიცხვისა და ბაზრის სეგმენტაციის შემცირების საფუძველზე. რიგ ახლადშექმნილ რეგიონულ ინტეგრაციულ კავშირებში და ინტეგრაციულ შეთანხმებებში, რომლებიც განხილვის საფეხურზე იმყოფება, ისეთები, როგორებიცაა: აზია-წყნარი ოკეანის ეკონომიკური თანამშრომლობა, სამხრეთი საერთო ბაზარი და თავისუფალი ვაჭრობის ამერიკული ზონის პროექტი, - თანამედროვე პირობებში განიხილება ინტეგრაციის უაღვედური დონე. იგი გულისხმობს მჭიდრო, პოლიტიკური კურსს, მაგრამ მართვის ზეერონული ორგანოს შექმნის გარეშე. ამასთან მოქმედების კონკრეტული

გრაფიკისა და შემდგომი მოლაპარაკებების ჩატარების გარეშე, სა-
ეჭვოა მიღწეულ იქნეს მნიშვნელოვანი წარმატებები. გამოცდილება
გვიჩვენებს, რომ ასეთი სახელშეკრულებო პოლიტიკური ინტეგრაცია
საკმაოდ დიდ პოლიტიკურ და ტექნიკურ პრობლემებს წარმო-
შობს. უფრო მეტიც, პრაქტიკაში საზღვარგარეთიდან პოლიტიკური
გადაწყვეტილებების გადმოღება და საერთაშორისო ტექნიკური და
რეგულაციური სტანდარტების დადგენის მრავალმხრივი ძალისხმე-
ვა უფრო გავრცელებული მოვლენაა, ვიდრე რეგიონული აქტიუ-
ბა. პოლიტიკური ინტეგრაციის უპირატესობების გამოყენებისათვის
განვითარებად ქვეყნებს ცალმხრივი წესით ბევრი რამის გაკეთება
შეუძლიათ საერთაშორისო სტანდარტების მიღებისა და თავისი ძი-
რითადი ბაზრების, ისეთების, როგორებიცაა: ევროკავშირი და აშშ,
რეგულაციური ნორმების მიღებით და აღიარებით.

გაუგებარია ის ფაქტი, რომ მთავრობები აერთიანებენ პოლიტი-
კურ და სავაჭრო ინტეგრაციას ერთი და იგივე ინსტიტუტის ფარ-
გლებში. რეგიონული ინტეგრაციული კავშირის სავაჭრო სტრუქტუ-
რებს შეუძლიათ უზრუნველყონ ფინანსური რესურსები, ინსტიტუ-
ციონალური და შიდაპოლიტიკური რეფორმების წინააღმდეგობების
დასაძლევად, პოლიტიკური ინტეგრაცია კი ეხმარება მათ რეგიო-
ნული ინტეგრაციული კავშირის სავაჭრო პოლიტიკისა და მასზე
ზედამხედველობის განხორციელებაში. ასეთი ურთიერთკავშირი, რა-
თქმა უნდა, არ გამორიცხავს ვაჭრობის სუბოპტიმალური რეფორმე-
ბისა და შიდაპოლიტიკური კურსების შერჩევას; მიუხედავად ამისა,
თუ რეფორმები და პოლიტიკა თავისთავად სასურველია, მათი შე-
თანაწეობა შეიძლება იყოს მიზანშეწონილი პოლიტიკური თვალ-
საზრისით.

ყველგან, სადაც კი ეს შესაძლებელია, პოლიტიკური ინტეგრაცია,
ამცირებს რა რეგულაციურ ხარჯებს, უნდა გამოვიდეს რეგიო-
ნული ინტეგრაციული კავშირის ფარგლებიდან და მოიცვას მესამე
ქვეყნები, რათა მიაღწიოს კონკურენციის მაქსიმალურ ზრდას და
პოლიტიკური ინტეგრაციის დადებით ეფექტს ყველა სავაჭრო პარ-
ტნიორისთვის. პოლიტიკურმა ინტეგრაციამ შეიძლება მოითხოვოს
ფორმალური სამთავრობათაშორისო ხელშეკრულებების დადება, მა-
გალითად, პროდუქციაზე სტანდარტების და პროდუქციის გამოცდის
შედეგების ორმხრივი აღიარების შესახებ, თუმცა განსაკუთრებული
ძალისხმევაა საჭირო, რათა ამან არ გამოიწვიოს დისკრიმინაცია ან
მისი გაძლიერება. აშკარა დისკრიმინაციულ პოლიტიკურ ინტეგრაციაზე
უარი უნდა ითქვას.

რეგულაციურ რეჟიმებს შორის კონკურენცია უნთიერთაღიარე-
ბის შეთანაწეობით შეიძლება გახდეს პოლიტიკური ინტეგრაციის

Handwritten notes in the right margin, including phrases like "ინტეგრაცია", "პოლიტიკური", "სავაჭრო", "რეგულაციური", "დისკრიმინაცია", "შეიძლება", "არ", "გამოიწვიოს", "დისკრიმინაცია", "ან", "მისი გაძლიერება", "აშკარა", "დისკრიმინაციულ", "პოლიტიკურ", "ინტეგრაციაზე", "უარი უნდა ითქვას".

საშუალო სასარგებლო საშუალება. არასასურველი შედეგების აღ-
მოსაფხვრელად, მაგალითად, იმის რისკით, რომ კომპანიების შერ-
ცხობის და მოახლოების პროცესების სამართლებრივი რეგულირების
შედეგად უზრუნველყოფს მოსახლეობის ჯანმრთელობას და უსაფ-
რთეს მისი შესაძლოა საჭირო გახდეს ჰარმონიზაციის ზოგიერთი
მომხრის გამოყენება. მთლიანად ასეთი შედეგები შეიძლება ეფექ-
ტურად შეიძლოს მინიმალური სტანდარტების შემოღებით სა-
ერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების საფუძველზე. რეგიონული
სტანდარტები, რომლებიც საერთაშორისო სტანდარტებისაგან გან-
სხვავდება, ოპტიმალურად ჩაითვლება მხოლოდ სპეციფიკური რეგი-
ონული თავისებურებების არსებობის შემთხვევაში.

პოლიტიკური ინტეგრაციის პროცესებში მნიშვნელოვანი როლი
შეიძლება შეასრულოს მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციამ და სხვა
შემადგენელი ინსტიტუტებმა. შეთანხმებების მოქმედების სფერო,
რომელიც მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის სამართლებრივ ბა-
ზის ქმნის, არანაკლებ ფართოა (ხშირად უფრო ფართოც კი), ვიდრე
რეგიონული ინტეგრაციული კავშირების უმეტესობისათვის. ამიტომ
მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის ფარგლებში გაცილებით მეტის
შეკრება შეიძლება, ვიდრე ჩვეულებრივ წარმოადგენენ ხოლმე სა-
ერთო ბლოკების შექმნის მომხრეები. დადებითი ეფექტის მოცემა
შეუძლია იმ წესების მიღებას, რომლებიც ავრცელებენ პოლიტიკურ
ინტეგრაციასთან დაკავშირებულ საკანონმდებლო ინიციატივებზე
უპირატესი ხეშეწყობის რეჟიმს.

წინადადებებს პოლიტიკური ინტეგრაციის შესახებ აქვს უაღ-
რესად სპეციფიკური ხასიათი და მათი შეფასებისათვის საჭიროა
განსაკუთრებული კრიტერიუმები. ყურადღება უნდა მიექცეს იმას,
რომ მათი განხორციელება ყველა მონაწილისთვის სასარგებლო
იქნება და ყველა ცდა უნდა აღმოიფხვრას, რათა ისინი მივაჯაჭვოთ
სავაჭრობის ლიბერალიზაციას, თუ არ წარმოადგენენ იმ კოალიცი-
ის აუცილებელ ელემენტს, რომელიც ორიენტირებულია რეფორმე-
რის გატარებაზე. საშინაო ეკონომიკური პოლიტიკის ინტეგრაცია
რიგ შემთხვევებში მოითხოვს ფორმალური შეთანხმებების დადებას;
მაგალითად არ არსებობს არავითარი სერიოზული აუცილებლო-
ბა სავაჭრო პრეფერენციების დადგენაში. მაგალითად, ევროკავშირმა
და აშშ-მ დაამუშავეს რიგი შეთანხმებები პროდუქციაზე დარგობ-
რივი სტანდარტების ურთიერთადიარების შესახებ, რომლებიც სა-
ერთოდ არ არის დაკავშირებული რეგიონულ ინტეგრაციულ კავში-
რებთან. დღემდე განვითარებადი ქვეყნები მთლიანად გამორიცხული
იყო მსგავსი ინიციატივებიდან.